

VESEC U SOBOTKY, okr. Jičín, Královéhradecký kraj

Pravěké a raně středověké hradiště Poráň a pravěká obřadní jeskyně

300 př. Kr. až přelom letopočtu, 8.–9. století

Význam: Pravěké a raně středověké hradiště v malebné krajině. Jeho návštěva je zkouškou zkušeností s identifikací archeologických stop, fantazie a v případě návštěvy všech zajímavých bodů i fyzické zdatnosti.

Historie: Český ráj je malebnou krajinou s mimořádnou koncentrací přírodních hodnot a kulturních památek. Stopy běžného pravěkého až středověkého osídlení se soustřeďují především po jeho obvodu a v místech, kde mezi zalesněnými plochami a pískovcovými roklemi prosvítají úseky zemědělské půdy. V hloubi stinných údolí a uprostřed skalních útvarů jsou archeologické nálezy spíše vzácné, avšak často naznačují zvláštní význam, který tato magická krajina pro člověka nejspíše vždy měla.

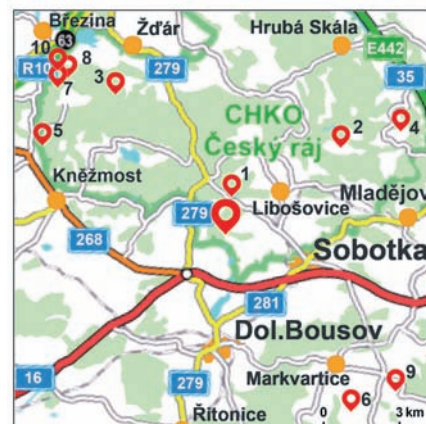
*Hradiště Poráň je situováno na jižním okraji Českého ráje. Jeho poznání

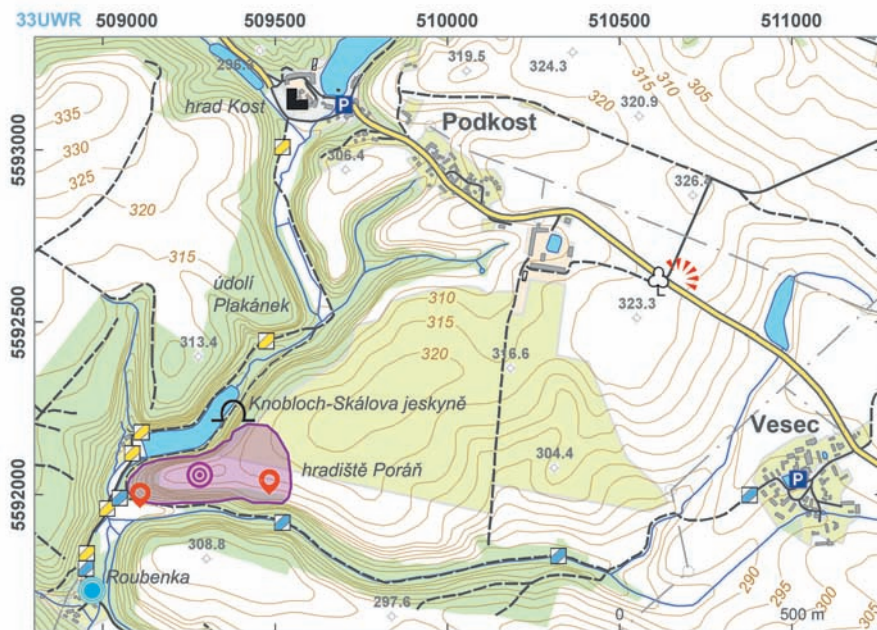
je zatím stále nedostatečné a opírá se jen o nálezy z *povrchových sběrů a několika malých sond provedených v 60. letech minulého století. Na základě sporých dat lze předpokládat, že poloha byla poprvé osídlena v pozdní době bronzové a době halštatské; není jisté, zda již v tomto období bylo místo i opevněno. Pokud ano, blížila by se lokalita typu menších halštatských ostrožných hradišť, v nichž lze vidět sídla elitní společenské vrstvy.

Znovu bylo místo osídleno v 7. století a brzy poté už s jistotou i opevněno. Nejintenzivnější užívání lokality spadá do 8.–9. století; v této době mohlo jít o jedno z center východočeské sídelní oblasti, tradičně spojované s „kmenem“ Charvátů. V následujících staletích (10.–12. století) osídlení zcela nezmizelo, ale nebylo příliš intenzivní. Úpadek hradiště může odrážet změny

↑ Nízká terénní vlna přehrazující šíji hradiště Poráň, pozůstatek původní hradby. Foto J. Marounek, 2012.

□ Plán lokality podle Waldhauser 2006 a leteckých snímků; upravil M. Kuna.

na politické scéně (postupné šíření přemyslovské moci ze středních Čech), ale též fakt, že malá a poměrně odlehlá poloha už nemusela vyhovovat potřebám měnící se doby. Povrchové nálezy přepálených kamenů, vypálené hlíny a uhlíků v místech *valu vedou některé archeology k přesvědčení, že hradiště zaniklo silným požárem. To samozřejmě není vyloučeno, ale potvrdit a přesněji *datovat tuto katastrofu by mohl snad jen podrobný terénní odkryv. S raně středověkým osídlením může souviset též menší mohylové pohřebiště na protější straně údolí; stáří *mohyl však zatím nebylo ověřeno.

Zcela jiný typ aktivity, která s osídlením hradiště časově ani funkčně nesouvisela, naznačuje nález v jedné ze štěrbin na boku Poráně, v Knobloch-Skálově jeskyni, objevené

v r. 1996. V této skalní dutině o rozměrech asi 3 × 6 m a výšce 7 m, která je přístupná pouze úzkou škvírou mezi skalami, byly ve vrstvě s vypálenou hlínou a uhlíky nalezeny dvě nádoby z doby laténské. Je krajně nepravděpodobné, že by šlo o útulek pastevců nebo doklad nějaké jiné běžné činnosti. Podle J. Waldhausera je pravděpodobnější, že nálezy v jeskyni souvisejí s obřady, při kterých hrálo roli plynutí času (balvan ve středu jeskyně bývá údajně osvětlen jen paprskem večerního světla v den jarní a podzimní rovnodennosti), proudění vzduchu (teplý večerní vzduch vynáší lehké předměty, např. pírkou, štěrbinou vzhůru), šíření zvuku (ve skalnatém kaňonu jsou dobře slyšet hlasy z druhé strany údolí) apod. Fantazie archeologů zkrátka může v tomto případě pracovat naplno...

Popis: Hradiště Poráň se nachází na výrazné ostrožně vytvořené skalnatým kaňonem potoka Klenice, v údolí nazývaném Plakánek. Je poměrně malé – plocha uzavřená valem a skalními stěnami má rozlohu pouze kolem 1,5 ha. Kolmé skalní stěny vymezují hradiště ze tří stran; od východu je úzká ostrožna přehrazena mohutným, avšak již silně erodovaným valem (**A**). Val s příkopem (**B**) jsou dohromady široké kolem 50 m, současné převýšení valu vzhledem k okolnímu terénu činí pouze asi 1–2 m, právě tak jako snížení dna příkopu. Jako celek je tato soustava nepřehlédnutelným krajinným prvkem, zejména pokud si pozorovatel uvědomí celkový průběh valu, a tím i jeho *antropogenní původ. Charakter hradby se kdysi nemusel příliš lišit od lépe zachovalých případů (např. na hradišti v →Chloumku u Mladé Boleslavi), rozdíl vznikl pouze intenzitou druhotných krajinnotvorných procesů.

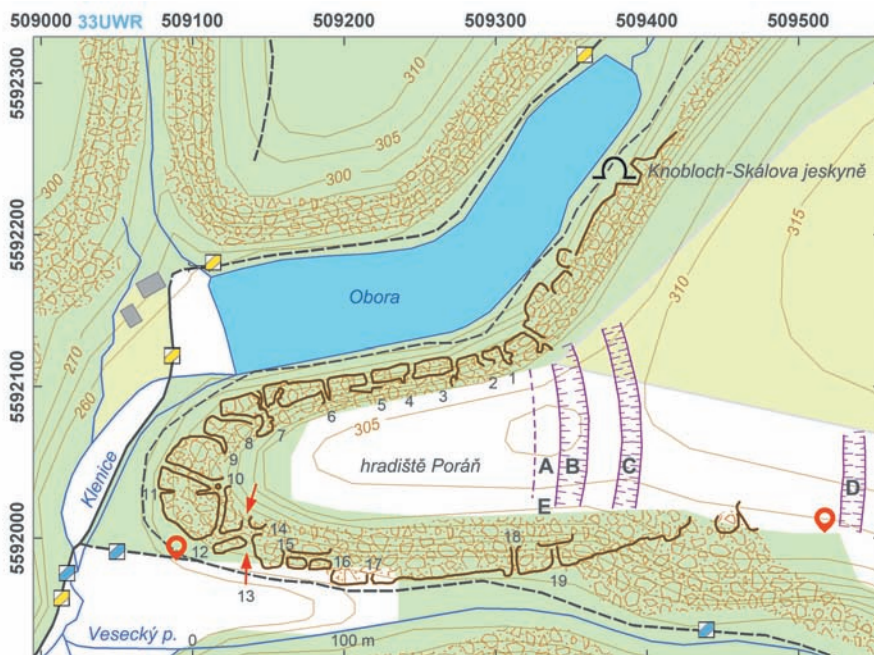
Z leteckých snímků vyplývá, že před největším valem a příkopem (**A–B**) může být ještě další příkop (**C**) a ve vzdálenosti 200 metrů k západu ještě jeden (**D**). Tyto fortifikace mohly, ale nemusely být současné s hlavním doloženým opevněním.

Na jižní straně val nedosahuje až ke hraně skály, čímž vzniká asi 20 m široký průchod (**E**). Je možné, že v této části byl umístěn původní vchod s bránou. K tomuto místu sice nevede žádná cesta, ale dojít sem lze poměrně snadno od východu (od Vesce) po rozhraní pole a lesa (viz Přístup).

Alternativní způsob, jak se dostat do areálu hradiště, popsal J. Waldhauser v knize o archeologii Českého ráje: domnívá se, že klíčovým problémem hradiště, zejména pokud

ho chápeme jako útočiště před nepřítelem, bylo zajistit přísun vody v případě obléhání. Prozkoumal proto všechny úžlabiny ve skalách kolem hradiště a hodnotil jejich schůdnost. Zjistil, že většina úžlabin je pro běžný sestup a výstup nepoužitelná. Jako schůdné vyhodnotil úžlabiny 10 a 12–19, přičemž v úžlabinách 4, 10 a 13 našel ve skalách záseky, které mohly sloužit pro zátarasy potenciálních přístupových cest. Zajímavou skutečnost objevil ve štěrbině mezi vstupem č. 12 a 14 (viz **červené šípky** na mapě), již lze po suťovém svahu vystoupat až několik metrů pod okraj plošiny hradiště, a to zcela skrytě před pohledem z údolí. Poslední úsek vzhůru je možné překonat pomocí osmi až devíti „schodů“ vysekaných do skály. I když tyto útvary nelze přímo datovat, není znám důvod, proč by měly vzniknout jindy než v době osídlení hradiště. Prohlídka této přístupové cesty vyžaduje jistou fyzickou zdatnost, avšak vysloveně nebezpečným úkolem není.

Knobloch-Skálova jeskyně se nachází několik metrů nad úrovní údolního dna, v koutě trojúhelníkového výklenku tvořeného skalami. Přístupná je pouze z neznačené pěšiny vedoucí těsně pod skalou severního okraje hradiště; ke vstupní štěrbině se lze dostat po suťovém kuželu. Jeskyně je překvapivě prostorná a uprostřed ní stojí větší balvan,

→ Letecký snímek hradiště, na kterém je patrná dvojice příkopů (B, C) i náznak předsunutého příkopu (D) vpravo. Foto M. Gojda, 2011.

v jehož okolí byly nalezeny zlomky laténských nádob. Patrně jsou i zcela nedávné úpravy vnitřku, např. trámy položené ve výšce 2–3 m, které zřejmě souvisejí s příležitostným využíváním tohoto prostoru k přenocování nebo k úkrytu před deštěm. Z vlastních archeologických situací zde sice není vidět nic, ale *genius loci* návštěvníkovi námahu spojenou s cestou vynahradí.

Netřeba snad dodávat, že jak v jeskyni samotné, tak v jejím okolí by se měl návštěvník chovat s respektem k přírodním i kulturním hodnotám, neprovádět žádné zásahy do terénu a nezanechávat odpady. [mk]

Literatura: Waldhauser 2006, 2012a.

Navigační bod: N 50°28'47.21", E 15°07'41.88" (přístup k úžlabině na hradiště); N 50°28'47.83", E 15°08'02.73" (vstup na hradiště od východu).

Přístup: Z parkoviště pod hradem Kost po žluté turistické značce údolím Plakánek, asi po 700 m opustit cestu a zůstat na obtížně průchodné pěšině u paty skály, na levém břehu potoka Klenice. Cesta vede asi 300 m křovím a přes mokřinu ke Knobloch-Skálově jeskyni. Podél paty skalních stěn lze hradiště obejít až k místu, kde se pěšina připojuje na modrou turistickou značku; označenou úžlabinou je možné vyšplhat vzhůru na hradiště.

Lze se také držet po celou dobu žluté turistické značky až k rozcestníku „Plakánek-údolí“, kde se cesta opět napojuje na modrou značku a úžlabinu k hradišti. Tím se návštěvník ovšem připraví o prohlídku jeskyně.

Snazší trasa vede z doporučeného místa parkování v obci Vesec u Sobotky po modré turistické značce. Přibližně v místech bývalého skalního mlýna je nutné odbočit vpravo na pole a jít po hraně ostrožny až na hradiště.

Rizika: Navržená trasa zahrnuje náročnější místa, ale pro zdatného turistu není nebezpečná. Nepříjemná může být po silném dešti, protože povrch svahů i skály bude pravděpodobně kluzký. Křoví, mokřině a prudkému svahu se lze vyhnout, ale za cenu poněkud delší trasy a vynechání jeskyně. Je třeba také počítat s tím, že plocha hradiště je zemědělsky obdělávána a takřka k valu dnes dosahuje oplocený sad.

Okolí: [1] Podkost (JC), hrad Kost: N 50°29'24.63", E 15°08'06.54" (1,1 km).

[2] Troskovice (SM), pravěké a raně středověké hradiště Semín: N 50°30'28.23", E 15°11'54.63" (5,6 km).

[3] Branžež (MB), zřícenina hradu Hynšta: N 50°31'20.60", E 15°03'52.80" (6,7 km).

[4] Troskovice (SM), pravěké hradiště a středověký hrad Trosky: N 50°30'58.70", E 15°13'51.14" (8,1 km).

[5] →Boseň (MB), zřícenina hradu Valetčov (8,2 km).

[6] →Markvartice u Sobotky (JC), *Vierackschanze* (8,7 km).

[7] Dneboh (MB), skalní hrad Klamor-na: N 50°31'40.69", E 15°02'02.81" (8,7 km).

[8] Dneboh (MB), pravěké a raně středověké hradiště Hrada:

N 50°31'49.78", E 15°02'06.45" (8,9 km).

[9] Rakov u Markvartic (JC), zaniklá tvrz: N 50°25'28.56", E 15°13'33.73" (9,1 km).

[10] Dneboh (MB), zřícenina hradu Drábské světničky: N 50°31'52.61", E 15°01'54.18" (9,1 km).

↓ Vstup do Knobloch-Skálové jeskyně. Foto M. Kuna, 2014.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.